

FRANSA'DA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNİN GÜNCEL DURUMU ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME*

*Dilek TİĞLIOĞLU KAPICI***

Öz: Fransa ile Türkiye arasındaki kültürel ilişkilerin geçmişi, Osmanlı dönemine dayanmaktadır ve Cumhuriyetle birlikte yeni bir aşamaya geçmiştir. Bu makalede Fransa'daki Türkçe öğretimi, bu tarihsel ve kültürel ilişkilerin bir uzantısı olarak değerlendirilmiştir. Osmanlı döneminde diplomatik, ticari ve kültürel ilişkilerin sonuçlarından biri olan Türkçe öğretimi, 20. yüzyıldan itibaren yeni olgulara göre şekillenmiş ve yeniden tanımlanmıştır. Bir yandan kültür ve eğitim ilişkileri çerçevesinde Türkçe öğretimi Fransa'da akademik olarak üniversite ve yüksekokul seviyesinde devam ederken, diğer yandan 20. yüzyılın ikinci yarısında Fransa'ya Türkiye'den işgücü göçü dolayısıyla yeni bir süreç başlamıştır. Fransa'daki Türk kökenli göçmenlerin çocuklarına "anadil öğretimi" programı kapsamında dil öğretimi, 1970'lerin sonunda başlamış olup Fransa'daki diğer göçmen milletlere yönelik anadil öğretiminin bir parçası olarak gündeme gelmiştir. Zamanla bu anadil öğretimi programı ELCO (*Enseignement des Langues et Cultures d'Origine*) sisteminden EILE'ye (*Enseignements Internationaux de Langues Étrangère*) dönüşmüş ve "yabancı dil olarak Türkçe" kapsamına dâhil edilmiştir. Diğer yandan karşılıklı prensibine bağlı kültür ve eğitim ilişkilerini düzenleyen antlaşmalar, özel bir kategori olarak korunmuş ve Fransa, Türkiye'de Fransızca öğretim faaliyetlerini kurumsal olarak bu antlaşmalar çerçevesinde sürdürmeye özen göstermiştir. Kültür diplomasisinin ayrılmaz bir parçası olan dil eğitimi amacıyla yapılan düzenlemeler, hâlihazırda yürürlükte olan EILE antlaşmasıyla günümüzde Türkçe öğretiminin Fransa'daki genel durumu, bu çalışmanın esas konusudur. EILE'nin temelinde yer alan ilkelerin tarihsel bağlamı ve günümüzde okullardaki uygulanma koşulları da bu makalede ele alınmaktadır.

Anahtar kelimeler: Türkçe, Fransızca, kültürel diplomasi, Türkçe öğretimi, EILE, ELCO.

* Atıf Bilgisi / Citation: Tığlıoğlu Kapıcı, D. (2024). Fransa'da Türkçe Öğretiminin Güncel Durumu Üzerine Bir Değerlendirme. *Hacettepe Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Araştırmaları Dergisi*, (8), 93-114. Geliş ve Kabul Tarihleri / Date of Arrival and Date of Acceptance: 15.01.2024-09.02.2024

Bu makale Turnitin benzerlik programı ile kontrol edilmiştir. / The article was checked with Turnitin.

Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar / The authors provide the following information

Araştırma ve Yayın Etiği / Research and Publication Ethics: Bu çalışmada Committee on Publication Ethics (COPE) kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur.

Yazarların Katkı Oranı / Authors' Contribution Rate: Bu makale tek yazarlıdır.

** Dr., TC. Strazburg Başkonsolosluğu Eğitim Ataşeliği, Strazburg, Fransa. dtiglioglu@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4468-5657.

An Evaluation of the Current Situation of Turkish Teaching in France

Abstract: The history of cultural relations between France and Turkey goes back to the Ottoman period and passed into a new stage with the Republican period. This article, evaluates the impact of historical and cultural relations in Turkish teaching in France, as the result of diplomatic, commercial, and cultural relations during the Ottoman period, and redefined from the beginning of the 20th century. While Turkish teaching continues academically at universities and colleges in France within the framework of cultural and educational arrangements, a new process began in the second half of the 20th century due to the labor migration from Turkey to France. This second stage in Turkish teaching commenced in the late 1970s within the scope of the “native language teaching” program offered to the children of immigrants of Turkish origin in France. This was part of the “native language” teaching program for other immigrant nations residing in France. However, over time, as the native language program transformed from the ELCO (*Enseignement des Langues et Cultures d’Origine*) program to the EILE (*Éenseignements Internationaux de Langues Etrangère*) “Turkish as a foreign language” also underwent modifications. On the other hand, the cultural and educational relations based on the principle of reciprocity were preserved as a particular category. Thus, France remained committed to continue its institutional French teaching activities in Turkey within the framework of these agreements. The main topic of this paper is the regulations made for language education as an integral part of cultural diplomacy; the current EILE agreement, and the general situation of Turkish teaching in France today. The historical context of the principles underlying EILE and the conditions for its implementation in schools today are also discussed.

Keywords: Turkish, French, cultural diplomacy, teaching Turkish, EILE, ELCO.

Giriş

Kamu diplomasisi, bir devletin diğer devletlerin kamuoyunda olumlu ve faydalı izlenimler yaratmak amacıyla uyguladığı politikalar için tanımlanır. Bunun müzik, edebiyat, moda gibi belirli kültürel ürünlerin tanıtımı yoluyla sağlandığı veya müzeler, orkestralar ve opera kumpanyaları gibi kültür kurumları tarafından üstlenildiği durumlarda genellikle “kültürel diplomasi” terimi kullanılır. Dolayısıyla kültürel diplomasi için devletlerin kendi adlarına yabancı halklarla etkileşime geçmek için her ne kadar devlet tarafından finanse edilse de özerk kurumların ağlarına havale ettiği durumlarda en iyi şekilde çalıştığı konusunda bir fikir birliği vardır (Clarke, 2020, s. 13). Bu nedenle kültürel diplomasi, devlet kurumlarından ziyade özerk kurumlar tarafından yürütülen bir diplomasi türü olarak tanımlanır. Bu çerçevede devletlerin başka devletlerin sınırları içinde, modern diplomasinin başlıca kaidesi olan mütakabiliyet esasına dayanan karşılıklı antlaşmalar çerçevesinde açtıkları kültür ve dil merkezleri, eğitim ve araştırma kurumları bu tür diplomasi faaliyetinin aracı kurumları olarak işler.

Türkiye ile Fransa arasındaki kültürel diplomasının kökleri, profesyonel diplomatik kurumların henüz şekillenmeye başladığı Osmanlı dönemine kadar gitse de klasik emperyalizm çağında kültürel ilişkiler, erken modern dönemde Avrupa'daki *Turquerie* gibi kendiliğinden oluşan popüler kültür akımlarını bir yana bırakıp profesyonel diplomasi kurumlarını ön plana çıkarırsak, birçok yönüyle tek taraflı olarak işlemekteydi. Fransa'nın geç dönem Osmanlı İmparatorluğu'ndaki kültür kurumları, Fransız okullarından başlayarak arkeoloji başta olmak üzere çeşitli alanlardaki araştırma cemiyetlerine kadar geniş bir yelpazede faaliyet göstermekteydi (Thobie, 2008, ss. 79, 144, 201). Özellikle 1740 Kapitülasyonları ile Osmanlı İmparatorluğu sınırlarındaki Katolik tebaanın himayesi amacıyla, Cizvit ve Lazarist misyonerler aracılığıyla açılan eğitim ve sağlık kurumlarının zamanla emperyal çağın kültür diplomasisi araçları hâline dönüştüğünü ifade etmek, abartı olmayacaktır. Maddi açıdan Fransa tarafından finanse edilen bu kuruluşlar, Osmanlı tebaasının tamamı tarafından kullanılabilen ve bölgedeki Fransız amirin veya resmi bir temsilcinin idaresinde hizmet vermekteydi. Zaman içinde bu okullar, "laik" okullara dönüşerek seküler eğitim öğretim verse dahi "Fransa'nın Doğu'daki etki alanı ve çıkarları" sebebiyle finansal veya siyasi olarak desteklenmeye devam edilmiştir (Thobie, 2008, s. XXXI, vd)¹.

13 Nisan 1910 tarihinde, kültürel nüfuz alanının korunması ve güçlendirilmesi konusunda daha merkezîyetçi bir adım atılarak yabancı ülkelerdeki eğitim kurumlarının ve diğer kurumların tek bir çatı altında toplandığı *Bureau des Écoles et des Œuvres françaises à l'étranger* (Fransız Okulları ve Yurtdışı Çalışmaları Bürosu) isimli ofis kurulmuştur. Söz konusu ofis; uzak ülkelere, Doğu'ya ve Amerika'ya gönderilecek Fransız asıllı öğretmenlerin atanmasından eğitim-öğretim ve sınav faaliyetlerinin düzenlenmesine, yardım kuruluşlarına ve bakanlık ödeneklerinin dağıtılmasına kadar geniş bir yetki alanında, diğer bakanlıklarla iş birliği halinde çalışmaya başladı. Yurtdışı Çalışmaları Bürosu daha sonra, 1920 senesinde kurulan *Service de Œuvres* (Çalışma Ofisi) bünyesine alındı. Ardından II. Dünya Savaşı sırasında (1946) adı, *La Direction de relations culturelles* (Kültürel İlişkiler Başkanlığı) olarak değişse de faaliyetlerinin mahiyetinde ve amaçlarında herhangi bir değişiklik olmadı (Thobie, 2008, s. XXXIII, vd.). Osmanlı toprakları içerisinde aktif olarak hizmet veren *Mission laïque française* (MLF- Laik Fransız Misyonu) 1902 senesinde, laik eğitim yoluyla Fransızca öğretiminin yaygınlaşmasını sağlayarak Yakın Doğu'da Fransız etkisini artırma amacıyla kurulan bir kuruluştur. Katolik inancı

¹ Jacques Thobie bu konuda kaleme aldığı *Les intérêts culturels français dans l'Empire ottoman finissant-L'enseignement laïque et en partenariat* başlıklı eserde bu hususta sayısal bilgilere yer vermektedir. Buna göre 1892-1897 yılları arasında 700.000 frank olan destek, 1914 senesine kadar kademeli olarak artmış ve 1.270.000 franka ulaşmıştır (Thobie, 2008, s. XXXI).

temelinde kurulan dini okulların dış ülkelerde belli bir azınlığın okulu olarak görülmesinin aksine Laik Fransız Okulları, buldukları ülkelerde toplumun daha geniş bir kesiminin kabul edebileceği bir eğitim ve öğretim anlayışını benimseyerek genel kitleye hitap etme amacı taşımaktaydı. Bu kapsamda Selanik'te (1906), Beyrut'ta (1909) ve Halep'te (1914), İzmir Fransız-Rum Lisesi örnek alınarak okullar açılması yönünde adımlar atılmıştır (Thobie, 2008, s. XXXIV).

Fransa'nın Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye'deki kültürel kurumlarının sürekliliği, öncelikle dünya coğrafyasının önemli bir bölümünde de görüldüğü üzere Frankofoninin kültürel nüfuzu esasına dayanıyordu ve uzunca bir dönem, tek yönlü olarak işleyen bir kültür diplomasisinin arka planını teşkil ediyordu. Buna karşın Fransa'da Türkçe öğretiminin tarihi çok eskiye gitse de kültür diplomasisi açısından Türkiye'nin Fransa'da bu alanda teşkilatlanması, 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren başladı. Baştan belirtmek gerekir ki Türkiye Cumhuriyeti, bürokratik ve idarî yapılanmadaki diğer birçok kurum gibi bu alanda da kurumlarını ve mevzuatını oluştururken Fransa Cumhuriyeti'nin tecrübesini dikkate almayı ihmal etmedi. Günümüzde de Fransa, kültürel nüfuz alanını koruma konusundaki yaklaşımını kendi içinde tutarlı bir şekilde devam ettirmektedir. Türkiye de pek çok ülkede olduğu gibi Fransa'daki eğitim ve kültürel faaliyetlerini sürdürmektedir. Her ne kadar iki ülke arasında mazisi uzun yıllara dayanan ve varlığı çeşitli kültür ve iş birliği antlaşmalarıyla garanti altına alınmış olsa da son yıllarda ekseriyeti eğitim bilimleri alanında yapılan çalışmalarda bu antlaşmaların varlığı ve etkileri ile tarihsel arka planı gözden kaçabilmektedir. Bu çalışmaların büyük bir kısmında Fransa'da Türkçe öğretiminin güncel durumu ele alınmış; işçi göçleriyle başlayan ihtiyaç sonrasında özellikle "anadil öğretimi" kapsamında yürütülen ELCO (2020'den itibaren adı EILE olarak değiştirilmiştir) programı, bu programa ilişkin verilerin analizi ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Elbette bu süreçte işçi göçleriyle ortaya çıkan fiilî ihtiyaç, tartışmasız önemli bir yere sahiptir. Ancak mevcut antlaşmaların da bu gündelik ihtiyaçların karşılanması sürecinde tarihî ve hukukî arka planı teşkil ettiğini ve kültür diplomasisinin şekillenmesinde etkili faktörler olduğunu unutmamak gerekir. Bu makale, Fransa'da Türkçe öğretiminin güncel durumu üzerine tarihsel bir perspektiften hareketle tespitler yapma amacındadır.

Fransa ile Türkiye Arasındaki Kültür ve Eğitim İlişkilerinin Arka Planına Bir Bakış

Genel olarak bakılırsa Fransa'da günümüzdeki bağlamından ve içeriğinden farklı olarak öncü Türkoloji faaliyetleri, ilk olarak 16. yüzyılda Guillame Postel gibi Oryantalist dilbilimcilerle başlamıştır. XIV. Louis döneminde açılan Dil Öğretmenleri Okulu, her ne kadar iki ülke arasındaki ilişkilerin yürütülmesi amacıyla çevirmenlik ve mütercim yetiştirme faaliyetlerini kapsasa da günümüzdeki Türkoloji ve Türk Dili çalışmalarının, eğitim ve öğretimin kurumsal temelini

oluşturmaktadır. 20. yüzyıla gelindiğinde ise Türkçeyi pratik amaçlarla öğrenme ve öğretmenin ötesinde, dilbilimi açısından akademik çalışmaların dönüm noktası olarak Jean Deny'nin özgeçmişini örnek olarak gösterebiliriz (Bazin, 1970, s. 159). Louis Bazin, Türkoloji çalışmaları² tarihçesinde Jean Deny'yi milat almış ve Türkoloji'nin Jean Deny'den öncesi ve sonrası olarak iki dönemden oluştuğunu ifade etmiştir (Veinstein, 2014, s. 309).

Bu tür bilimsel çalışmalara eşlik eden ve onları şekillendiren siyasî tarihe göz atacak olursak Birinci Dünya Savaşı'nda iki düşman cephede yer alan Fransa ve Türkiye arasındaki siyasi ilişkilerin geleceğini, Ankara ile Paris hükümetleri arasında imzalanan 20 Ekim 1921'deki Ankara Antlaşması³ ve daha sonra uluslararası bir antlaşma olan Lozan Barış Antlaşması oluşturmaktaydı. Bu süreçte iki hükümet arasındaki kültürel ilişkilerin başlıca meselesi, şüphesiz Türkiye'deki Fransız okullarının geleceğiydi ve siyasi ilişkilerin seyri, kültürel ilişkilerin seyrini etkileyecek kadar belirleyiciydi. Fransız okulları, Lozan Antlaşması'ndan itibaren Türk yetkililerin kontrolüne girmiş ancak Fransa'nın Lozan'daki tatbikatı yeterli görmeyip ilave taleplerde bulunması sebebiyle söz konusu okullar, 1924 yılında kapatılmıştır (Tanır, 2015, ss. 177-208; Tanır, 2019, ss. 375-400). Yabancı okullar meselesinden sonra Fransa'nın Türkiye'deki kültürel ve pedagojik teşkilatlanmasına yeniden imkân verecek ve iki ülke arasındaki kültürel ilişkilerin geleceğini belirleyecek bir diğer dönüm noktasını, “dostane bir işbirliği ve mübadele suretiyle fikir, güzel sanatlar ve ilim sahalarında memleketleri arasında mümkün mertebe tam mutabakat elde etmek ve aynı zamanda memleketlerinin içtimai hayatının ve müesseselerimin karşılıklı olarak anlaşılmasını temin eylemek gayesiyle” imzalanan kültür ve eğitim antlaşmasının oluşturduğu şüphesizdir. 17 Temmuz 1952 tarihinde imzalanıp 21 Temmuz 1952'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde onaylanan bu antlaşmanın günümüzde de Fransa ile Türkiye arasındaki kültürel ve eğitim ilişkilerinin

² Fransa'daki Türkoloji çalışmalarının mazisi hakkında ayrıntılı bilgi almak için ayrıca bk. Bazin, 1973, ss. 135-143; Bazin, 1988, ss. 19-34; Veinstein, 1987, ss. 81-89; Veinstein, 2014, ss. 309-315; Mantran, 1982, ss. 15-22; Hitzel, 1997; Onaran, 2010, ss. 301-342.

³ Ankara Antlaşması, Fransa'nın kayda değer herhangi bir kazanım elde etmemesine karşın “Kemalist hükümet” karşısında “boyun eğdiği” bir antlaşma olarak kabul edilmektedir. Aslında “Doğu Sorunu” Fransız kamuoyu tarafından çok az biliniyordu. Ancak Mustafa Kemal'in karakteri, birçok gazeteyi ve entelektüeli büyülemekte (*fascine*) ve Türk halkının milliyetçi harekete olan coşkusunun sıklıkla abartılı bir şekilde tasvir edilmesine yol açmaktadır. *La Victoire* gazetesinde şunu okuyabiliriz: ‘Şimdiki Türkiye Kemal Paşa’dır’ (Bruna, 2008, ss. 32, 35).

temelini ve çerçevesini oluşturduğu gerçeği, birçok akademik çalışmada gözden kaçmıştır⁴.

Toplam 21 maddeden oluşan söz konusu antlaşma, dönemin Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü ile Fransa Hükümeti adına Dışişleri Vekâleti Müsteşarı Maurice Schumann tarafından imzalanmıştır. Bu antlaşmanın birinci maddesinde her iki ülkenin, kendi ülkelerinde bulunan üniversiteler ve diğer öğretim kurumlarında diğer ülkenin dili, edebiyatı, kurumları ve tarihi ile bunlara bağlı konularda dersler veya konferanslar verilmesi ve geliştirilmesi hususunda elinden geleni yapacağı ifade edilmektedir. Antlaşmanın ikinci maddesinde ise antlaşmaya taraf hükümetlerin söz konusu ülkelerin kültür müesseselerini tanzim eden mevzuatlara uymak kaydıyla, yeni müesseseler kurulmasına izin verileceği zikredilmektedir. Dolayısıyla bu ve bağlantılı maddeler, günümüzde her iki ülkede de teşkilatlanmış dil ve kültür kurumlarının dayandığı yasal alt yapıyı teşkil ediyordu. Kültür antlaşması neticesinde, münakid ülkeler arasında görev alan üniversite personeli, öğretmenler, öğrenciler, bilimsel araştırma yapanların teşvik edilmesine, kayıt işlemleri gibi konularda çeşitli kolaylıklar ve dahası burs gibi imkânlar sağlanmasına karar verildi. Bu tür maddelerle her iki ülke, birbirlerinin öğrenci ve eğitimcilerine karşı ‘diskriminasyon-ayrımcılık’ yapmayacaklarına dair vaatte bulunurken aksine iki ülke arasında öğrenci ve eğitimci dolaşımını kolaylaştıran tedbirler alacaklarını taahhüt etmekteydiler. İki ülke arasındaki ilim cemiyetleri arasında sıkı iş birliğinin yanı sıra her türlü ilmî, edebî, fikrî, kültürel ve toplumsal alanlarda yapılacak tüm faaliyetlerin desteklenmesi, teşvik edilmesi ve hatta diploma denkliklerinin sağlanması da taraflarca garanti altına alınmıştı. Üniversite personeli, öğretmen, yüksek ve orta öğretim öğrencilerinin karşılıklı olarak tatil kursları gibi faaliyetlerle birbirlerinin dilini öğrenmesi konusunda desteklenmesi, yapılacak ziyaretlerin davet ve nakdi yardımlarla teşvik edilmesi hatta spor temasları ve izci seyahatleri gibi gezilerin düzenlenmesi de bu antlaşmanın onaylanan maddeleri arasındaydı. Antlaşmaya göre karşılıklı olarak kültürün daha iyi tanınması amacıyla her türlü basılı ve görsel neşriyat, sanat ve kültürel faaliyetlerle konferans, seminer gibi etkinlikler konusunda yardımlaşmanın güçlenmesi sağlanacaktı. Kültür Antlaşması uyarınca her iki ülkenin sahip olduğu arkeolojik ve tarihi eserlerin sergilenmesi, kalıplarının alınması, el yazması eserlerin incelenmesi, tapu ve kadastro arşivleri dâhil olmak üzere kamu arşivlerine ait her türlü belgeden ve kayıtlardan faydalanılmasına müsaade olunması sağlanmıştır. Öte yandan bilhassa ders kitapları gibi basılı neşriyatta ülkeler, kendileriyle ilgili bilgi yanlışlıklarının tespiti ve düzeltilmesi konusunda da gerekli incelemenin yapılması ile bu konularda yetkili kişiler aracılığıyla eksper toplantılarının ve konferansların düzenlenmesi de

⁴ Yalnızca Türkiye’de yapılmış akademik çalışmalar değil, Fransa’da da kültürel ve eğitim ilişkilerin tarihi konusunda yapılmış akademik çalışmalarda da pek dikkate alınmamıştır; bk. Szurek, 2014, ss. 327-352.

sağlanacaktır. Tüm bu faaliyetlerin gerçekleştirilmesi amacıyla bir komisyon kurulmasına, biri Ankara'da ve üç Türk üyeden, diğeri Paris'te ve üç Fransız üyeden müteşekkil iki şubenin açılmasına; Türk üyelerin Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı tarafından, Fransız üyelerin de aynı şekilde Fransa Cumhuriyeti Millî Eğitim ve Dışişleri Bakanlığı tarafından atanmasına karar verilmiştir. Her iki ülkede bulunan komisyonların diğeri ülkenin büyükelçiliği ile iletişim ve iş birliği hâlinde olmasına önem verilmiş; daimî karma komisyonun senede en az bir kez Türkiye'de, bir kez de Fransa'da toplanması düşünülmüştür (*Resmî Gazete*, 15 Temmuz 1953, Kanun 6162, madde 1-17; *Journal Officiel de la République Française*, 17 June 1952, Décret 60-948, Article 1-17)⁵.

İmzalanan Eğitim ve Kültür İş birliği Antlaşmasının ardından her iki ülkede de özellikle eğitim faaliyetleri konusunda hız kazanıldığını, mevcut kurumların bünyesinde yeni araştırma enstitüsü ve kürsülerin kurulduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim 1960-1962 yılları arasında Strazburg ve Marsilya'da Türkiye Cumhuriyeti'nin konsolosluk misyonlarının açılmasına müteakip, bu iki üniversitede Türkiye'de uzun yıllar görev yapmış olan iki Türkolog René Giraud ve Robert Mantran tarafından antlaşmanın esaslarına dayanılarak Türkoloji kürsüleri kurulmuştur. 1960'larda her iki ülke arasındaki eğitim, bilim ve kültürel ilişkiler derinleşirken, 1968'de imzalanan "Teknik ve Bilimsel İş birliği Antlaşması" da 1952 Kültür Antlaşması'na atıfla başlamaktadır. 13 maddeden oluşan Teknik ve Bilimsel İş birliği Antlaşması'na göre teknik ve bilimsel çalışmalarda her iki ülkenin ilgili kurumlarının birbirini destekleyeceği, araştırma ve geliştirme faaliyetlerini kolaylaştıracağı, öğrenci ve akademisyen mübadelesi konusunda gereken tüm kolaylıkların karşılıklı olarak sağlanacağı ve gerekli tedbirlerin alınacağı ifade edilmekteydi (*Resmî Gazete*, Ağustos 1969, 13264; *Journal Officiel* 29 Octobre 1968, Décret 92-1225). Bu antlaşma, 1952 Kültür Antlaşması'nı tamamladığı gibi iş birliğini müteakibliyet çerçevesinde derinleştirmeyi de amaçlıyordu ve her iki ülke açısından da bağlayıcı taahhütler içermekteydi. Buna bağlı olarak 1992'de Galatasaray Üniversitesi'nin kuruluşuna ilişkin antlaşma da aynı şekilde bu 1952 ve 1969 antlaşmalarına atıf vermek suretiyle hukukî zemin kazanmış (*Resmî Gazete*, 22 Mayıs 1992, 21235); diğeri yandan bu antlaşmalara bağlı olarak Türkiye'de Fransız Kültür Merkezleri başta olmak üzere Fransızca eğitim ve öğretimin yaygınlaşması söz konusu olmuştur.

⁵ Türkiye ile Fransa arasında 17 Haziran 1952 tarihinde Ankara'da imzalanan Kültür Antlaşması, 15 Temmuz 1953 tarihinde *Resmî Gazete*'de yayımlanan, 6162 sayılı kanun ile yürürlüğe girmiştir (*Resmî Gazete*, 1953, Kanun, madde 1-17).

1960'larda Fransa'da kurulan yeni Türkoloji kurumlarını, Soğuk Savaş'ın parametrelerinden bağımsız düşünmemek gerekir⁶. 1960 yılında Alexandre Benningsen tarafından kurulan *Centre d'études sur la Russie, l'Europe orientale et le domaine turc* (Rusya, Doğru Avrupa ve Türkiye Alanına İlişkin Araştırma Merkezi) *L'École des Hautes Études en Sciences Sociales* (EHESS –Sosyal Bilimler Yüksek Okulu) bünyesinde faaliyetlerine başlamıştı. Aynı yıl, Paris-III Üniversitesi bünyesinde Louis Bazin tarafından *Études turques et ottomanes* (Türk ve Osmanlı Çalışmaları) adıyla açılan Türkoloji bölümü, EHESS'in aynı zamanda bir bileşeni olarak kurulmuş; 2010 yılında ismi, *Centre d'études turques, ottomanes, balkaniques et centre asiatiques* (CETOBaC-Türk, Osmanlı, Balkan ve Orta Asya Çalışmaları Merkezi) olarak değişmiştir. CETOBaC, günümüzde üç denetleyici otoriteye bağlıdır. Bunlar, CNRS (Centre National de la Recherche Scientifique – Ulusal Bilimsel Araştırma Merkezi), EHESS ve Collège de France'tır. Merkez ayrıca bu üç otoriteden sonuncusu olan Collège de France içinde Gilles Veinstein tarafından 2001 senesinde kurulan *Chaire d'Histoire turques et ottomanes* (Türk ve Osmanlı Tarihi kürsüsü) isimli kürsü ile aktif olarak iş birliği içindedir. Günümüzde Edhem Eldem başkanlığında olan Türk ve Osmanlı Tarihi Kürsüsü aynı zamanda Collège de France bünyesindeki *Institute d'études arabes, turques et islamiques*'in altında öğretim faaliyetlerine devam etmektedir (L'École des Hautes Études en Sciences Sociales, (t.y.); Onaran, 2010, ss. 306-307).

26 Mart 1930 senesinde Ankara Fransız Büyükelçiliği'nin girişimleriyle *L'Institut Français d'Archéologie* (Fransız Arkeoloji Enstitüsü)'nin kurulmasına karar verilmiştir. Enstitü ilk kurulduğunda, 1874 senesinden beri Fransa'nın İstanbul sefaretine bağlı Tercüme Ofisi (*drogmanat*) olarak kullanılan binada hizmet vermeye başlamıştır. 28 Şubat 1931 senesinde Türk Hariciyesi tarafından Enstitü'nün Fransız Büyükelçiliği nezdinde faaliyet gerçekleştirmesine izin verilmiştir. Enstitü'nün ilk müdürü olan Albert Gabriel'in aynı zamanda Strazburg Üniversitesi'nde profesör olarak Anadolu'da bulunan Türk-İslam eserleri üzerinde birçok çalışması vardır. Onun özel girişimleri sayesinde Enstitü'nün klasik arkeoloji, Bizans Çalışmaları, Eski ve Modern Şarkiyatçılık konularında çalışmalar yapması sağlanmıştır. Kuruluşundan üç yıl sonra *Études anatoliennes*, (Anadolu Çalışmaları) ardından da *Monuments turcs d'Anatolie*

⁶ 1960'ların ilk yarısı, Batı bloğunda adeta Türkoloji kurumlarının “altın çağı”ydı ve Fransa da bu sürecin önemli merkezlerinden biriydi. Birkaç yıl içinde Batı bloğunda arka arkaya veya eşzamanlı olarak açılan bu Türkoloji kürsülerinin çalışma ve araştırma alanlarının merkezinde Türk dünyasının olması, Sovyetler Birliği'nin üzerine oturduğu jeopolitik düşünüldüğünde şaşırtıcı değildir. Diğer yandan Aytürk'ün de vurguladığı üzere bu kurumların birçoğunun Türkiye'de başta Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü olmak üzere birçok kültür kurumuyla yakın ilişkileri vardı. Bu konuda bk. Aytürk, 2017, ss. 4-6.

(Anadolu'da Türk Eserleri) isimli süreli yayınları çıkartan Enstitü, İstanbul Üniversitesi, Collège de France, İstanbul Arkeoloji Müzesi, Topkapı Sarayı, Türk-İslam Eserleri Müzesi, Sorbonne Üniversitesi, CNRS ve Türk Dışişleri Bakanlığı ile ortak pek çok proje ve kazı faaliyeti yürütmüş; bilimsel-akademik faaliyetlerin işbirliği hâlinde yapılmasına olanak sağlamıştır (Bacqué-Grammont, 1990, ss. 51-57). 5 Temmuz 1975 senesinde adı değiştirilen Enstitü, *Institut Français d'Études Anatoliennes* (IFEA- Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü) olarak hâlâ günümüzde faaliyet göstermektedir (Bacqué-Grammont, t.y.).

Türkiye-Fransa arasında imzalanan Kültür Antlaşması sonucunda 1961 senesinde Robert Mantran (1917-1999) tarafından Aix-en-Provence Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde Türk Tarihi ve Filoloji; 1962 senesinde ise Strazburg Üniversitesi bünyesinde René Giraud (1906-1968) tarafından Türkoloji kürsüsü kurulmuştur (Mantran, 1983, s. 870). Bu okullardan ilkinin adı, Aix Marseille olarak değişmiştir ve günümüzde *Littératures et civilisations étrangères et régionales* (Yabancı ve Bölgesel Edebiyatlar ve Medeniyetler) bölümü ile *Département d'études Moyen-Orientales* (DEMO-Ortadoğu Araştırmaları Bölümü) bölümlerinde Türkçe dersleri verilmektedir (Catalogue des Formations, 2023-2024). Öte yandan Strazburg Üniversitesi'nde Giraud'nun 1968 senesinde vefatının ardından, bölümün başına Türk İslam'ı ve Bektaşilik konusunda dünyaca ünlü uzman İrene Melikoff (1917-2009) geçmiştir. Bölümde Türkçe öğretimi yanında Türkiye ve Türk tarihi ekseninde tarih, sosyoloji, metin analizi ve güncel konular da ele alınmaktadır (Département d'études turques Université de Strasbourg, t.y.).

Fransız Devrimi'nden sonra 1795 senesinde kurulan *l'École des Langues orientale* (Şark Dilleri Okulu) Fransa'da kurulan ilk Doğu dilleri okuludur ve günümüzdeki adı, 1971 yılından bu yana INALCO'dur (Institut national des langues et civilisation orientales). Açılan üç ana kürsüden ilki, edebi ve günlük Arapça; ikincisi, Türkçe ve Kırım Tatar Türkçesi ve üçüncüsü ise Farsça ve Malaycadır. Zamanla dil çeşitliliği artan okulun günümüzde Şark dillerinin hemen tamamına yakını ile Uygurca, Özbekçe, Kırgızca, Azerbaycan Türkçesi, Kazakça bölümleri de bulunmaktadır. 18. yüzyıldan bu yana Türkçe öğretimine devam eden okul tarafından öğrencilerine ulusal (lisans ve yüksek lisans) ve 4 seviyede kurum diplomaları verilmektedir. Türkçe birinci veya ikinci yabancı dil olarak seçilebilirken başka kurumda lisans ve yüksek lisans programlarına kayıtlı öğrenciler, yan dal olarak (12 AKTS kredisine kadar) INALCO'dan ders alabilmektedir. Okul ayrıca lise mezunlarının da katılabildiği 24 AKTS kredilik lisans dışı eğitim vermekte; söz konusu eğitimin sonunda öğrencilerine *Dil Pasaportu* (Passeport Langues O') sağlamaktadır (Institut national des langues et civilisations orientales, t.y.). INALCO, öğrencilerine Türkçeyi sözlü ve yazılı iletişimde doğrudan kullanabilme, bu dilde yazılmış her türlü belge ve metni

kullanmak, çevirisini yapmak için gereken dil becerisini kazandırmayı hedeflemektedir. Öğrenciler, birinci yılın sonunda A2, ikinci yılın sonunda B1 ve üçüncü yılın sonundaysa B2 sertifikasına ulaşmaktadırlar. Ayrıca Türk diliyle ilişkileri sürdürebilmek ve bu dilde çalışmak için koşul olan belli başlı kültürel referanslar, Türk tarihi, kültürü ve toplumu hakkında da genel bilgiler verilmekte; ileri seviye gruplarda Osmanlı Türkçesi ve kaligrafi dersleri yapılmaktadır (Institut National des Langues et Civilisations Orientales, 2022). Diğer yandan son yıllarda yaygın olan uzaktan eğitimlerle dijital ortamda *MOOC* uygulaması üzerinden öğrencilerin temel seviye (A1) Türkçe dil kazanımlarını edinmelerini kolaylaştırmak hedeflenmiştir (Institut National des Langues et Civilisations Orientales, t.y.).

Uzaktan eğitim uygulama merkezlerinden bir diğeri de Fransız Eğitim Bakanlığı'na bağlı olan CNED bünyesindeki Türkçe dersleridir. Merkezin eğitimde fırsat eşitliği ilkesi çerçevesinde uzaktan yürüttüğü derslere ilkökul, ortaokul ve lise seviyesindeki öğrenciler katılabilmektedirler. Ancak Türkçe dersleri yalnızca lise müfredatında ikinci yabancı dil kategorisinde yer almaktadır (CNED, t.y). CNED öğrencilerinin elektronik ortamda takip ettikleri derslerin sözlü ve yazılı ödevleri, merkezin öğretmenlerince düzeltilerek öğrencilerle paylaşılmaktadır. Uzaktan Öğretim programını izleyen öğrencilerin büyük çoğunluğunu Türk kökenli ailelerin çocukları oluşturmaktadır (Akıncı, 2012, s. 369).

Fransa genelindeki bazı üniversitelerin yabancı diller fakültelerinde, ikinci veya üçüncü yabancı dil olarak belli ölçüde Türkçe dersleri yapılmaktadır. Lyon'da bulunan Jean Moulin Üniversitesi Yabancı Diller Fakültesi ile Lyon Üniversitesi'ne bağlı École Normale et Supérieur (ENS)'de iki seviyede (A1-A2), Grenoble-Alpes Üniversitesi'nde A1-B2 seviyelerinde, Bordeaux Montaigne Üniversitesi'nde A1-B2 seviyelerinde Türkçe dersleri verilmekte; daha önce zikredildiği gibi Aix-Marseille Üniversitesi'nde Türkçe ve Osmanlıca dersleri yapılmaktadır. Rouen Üniversitesi'nin yine Yabancı Diller Fakültesinde Türkçe, yaşayan yabancı diller kapsamında öğrencilere sunulmaktadır.

2007 tarih ve 5653 sayılı kanunla kurulan Yunus Emre Enstitüsü, 2009 yılında faaliyetlerine başlamıştır. Fransa'da Paris'te bulunan şubesi, güncel duruma bakıldığında Türkçe öğretimi yanında kültür ve sanat faaliyetlerine de odaklanmaktadır (Yunus Emre Enstitüsü, t.y). Yine 17 Haziran 2016 tarihinde kabul edilen 6721 sayılı kanunla kurulan Türkiye Maarif Vakfı, Türkiye Cumhuriyeti adına Türkiye dışında Millî Eğitim Bakanlığı haricinde doğrudan örgün ve yaygın eğitim kurumu açma yetkisine sahiptir. Vakıf, kâr amacı gütmeyen ve kamu yararına çalışmakta olan bir vakıf olarak okul öncesinden yükseköğretime kadar eğitimin her kademesinde etkin faaliyet sürdürme, yaygın eğitim amaçlı kurslar, etüt ve kültür merkezleri kurma hedefleriyle kurulmuştur. Vakfın 104 ülkeyle teması, 44 ülkede eğitim kurumu bulunmaktadır (Türkiye

Maarif Vakfı, t.y.). Fransa'da Strazburg ve Lyon şehirlerinde Türkçe kurslar düzenlenmektedir ve henüz kurumsallaşma aşamasında olduğu anlaşılmaktadır.

Fransa'da Türkçe Öğretiminde Güncel Meseleler: ELCO'dan EILE'ye

Son yıllarda yapılan bazı çalışmalar, Fransa'daki Türk kökenli nüfusun son kuşağında Türkçe konuşmaya yönelik ilginin azaldığına ilişkin bazı veriler sunmaktadır (Akıncı, 2012, s. 368; Demirkan ve Akgün, 2017, ss. 71-72). Bu durumun başlıca sebepleri arasında, Fransa özelinde Türk diasporasının gün geçtikçe şehirlerde ve kırsalda daha geniş bir alanda yaşamaya başlaması sebebiyle okullarda ikili antlaşmalar çerçevesinde Türkçe sınıflarının açılması için yeterli sayıya ulaşamaması ve Fransa'nın tamamında istihdam edilecek yeterli kadrolu Türkçe öğretmeni olmaması söylenebilir (Akıncı, 2012, ss. 368-369). Öte yandan gün geçtikçe üçüncü ve dördüncü kuşak Türk kökenli ailelerin günlük hayatta Fransızca konuşmayı tercih etmeye başladıkları, istatistiki olarak görülmektedir. İlk çocukluk döneminde hâkim olan Türkçe becerisinin okullaşmayla beraber çocuklarda gerilediği ve zamanla Fransızca kullanımının kardeşler/akranlar arasında yaygınlaştığı da izlenmektedir (Akıncı, 2018, ss. 33-35; Aksu ve Özdemir, 2020, s. 4). Yapılan çalışmalar, ailelerin iki dillilik konusunda yeterince bilgi sahibi olmadıklarını bu nedenle çocuklarının müfredat kapsamındaki okul başarısından endişe eden ebeveynlerin çocuklarıyla Fransızca konuşmayı tercih ettiklerini göstermektedir. Bu endişenin oluşmasında özellikle anaokulu ve ilköğretim öğretmenlerinin Türkçe konuşan iki dilli çocuklardaki konuşma, dil ve öğrenme sorunlarının giderilmesi için aileleri konuşma terapistlerine (orthophoniste) yönlendirmesi gelmektedir (Akıncı, 2018, s. 4). Son yıllarda Türk diasporasında Türkçe kullanımının oransal olarak azalmasının başlıca sonuçları arasında, çocukların “miras dilleri”nde gerileme ve konuşma bozukluklarının yaygınlaşması gelmektedir. Öte yandan, öğrencilerin ve ailelerin Türkçeyi günlük hayatta konuştukları hâliyle bildiklerini kabul ederek Türkçe öğrenmenin gerekli olmadığını düşünmeleri de Türkçe öğretimini etkileyen faktörler arasındadır (Akıncı, 2012, ss. 368-369).

Yukarıda bahsedilen kültürel kamu diplomasisi kurumları yanında ve haricinde, hâlihazırda da yürürlükte olan ve Türkiye ile Fransa Devletleri arasında mektup teatisi yoluyla imzalanmış olan *Enseignements Internationaux de Langues Étrangères* (EILE-Uluslararası Yabancı Dil Öğretimleri) çerçevesinde Fransa'da Türkçe Öğretimine Dair İş birliği Antlaşması, 244 sayılı Kanunun 5. maddesi ve 9 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 2 ve 3. maddeleri gereğince uygulamaya konulmuştur. Karar 20 Şubat 2021 tarihli *Resmî Gazete*'de yayımlanarak resmîyet kazanmıştır. Antlaşmada 17 Haziran 1952'de Ankara'da imzalanan Kültür Antlaşmasının dikkate alındığı ifade edilmektedir (*Resmî Gazete*, 2021). EILE Antlaşmasının incelenmesine başlamadan önce bu antlaşmanın imzalanması ile yürürlükten kaldırılan *Enseignement de la Langue*

et Culture d'Origine (ELCO-Anadil ve Kültür Öğretimi Programı) Antlaşmasına⁷ bakmanın faydalı olduğu aşikardır.

ELCO Antlaşmasının 1977 senesinden itibaren yürürlüğe giren, Fransa'da yaşayan göçmen ailelerin çocuklarının anadillerini ve kültürlerini unutmamaları ilkesi üzerinden hareket eden stratejik bir özelliğe sahip olduğu görülmektedir (Çakır ve Yıldız, 2016, s. 219). İlk olarak, 1975 yılından itibaren Fransa'ya işçi göçleriyle gidenlerin aile birleşimine başvurmaları sonunda Türkiye'den göçen okul çağındaki çocukların Fransızca bilmemeleri sorunu doğmuştur (Akıncı, 2007, s. 3). Bu durum karşısında, başlangıçta göçmen çocukların Fransız eğitim sistemine uyum sağlamalarını kolaylaştırmak ve Türkiye'ye geri döndüklerinde ise yine Türk eğitim sistemine uyumlarına katkı sağlaması amacıyla ELCO dersleri çerçevesinde Fransa Eğitim Bakanlığına bağlı temel eğitim kurumlarında Türkçe dersleri başlamıştır.

Fransa'da devlet ilkokullarında, antlaşmaya taraf ülke tarafından finanse edilen öğretmenler tarafından seçmeli ders olarak verilen ELCO derslerine söz konusu ülke kökenli veya menşei söz konusu ülke olan çocukların katılımı sağlanmıştır. Seçmeli ve örgün öğretim saatleri dışında yürütülen bu derslerin kredi katkısı veya yasal olarak öğrencilerin karnelerine yansıyan bir karşılığı olmadığından bu dersleri, örgün eğitim ve öğretim müfredatı dışı dersler olarak sınıflandırmak mümkündür. Tatbikattaki işleyişine bakıldığında, okullarda eğitim ve öğretim dönemlerinde yapılan duyurulara istinaden, okul müdürleri aracılığıyla öğrenci velilerinin talepleri ve başvuruları dikkate alınarak yürütülen bu program, 9 ülke ile farklı tarihlerde imzalanan antlaşmalar sonunda çeşitlilik kazanmıştır (Çakır ve Yıldız, 2016, s. 219). Dil dersleri, Fransa'da yaşayan göçmen toplulukların yoğunluğu esas alınarak belirlenmiş; Arapça, Türkçe, İtalyanca, İspanyolca, Portekizce ve Sırpça olmak üzere toplam 6 dilde gerçekleştirilmiştir. Antlaşma metni incelendiğinde her dil için söz konusu ülkenin ihtiyaçlarının ve özelliklerinin de göz önünde bulundurulduğu ve bu çerçevede bir planlama yapıldığı görülmektedir (Bertucci, 2007, ss. 28-29; Akıncı, 2007, s. 3).

Türkiye ELCO Antlaşmasına 16 Şubat 1979 tarihinde katılma kararı almıştır. Türkiye ile yapılan antlaşma gereğince seçmeli Türkçe dersleri, CE1 (2.sınıf) seviyesinden itibaren⁸ haftada 1.5-3 saat arasında, okul ders saati içinde ve/veya dışında, ilkokulların kapalı olduğu Çarşamba günleri ile Cumartesi günleri yapılmaktaydı. Gruplar, farklı sınıf seviyelerinden öğrencilerin

⁷ ELCO Antlaşmasıyla ilgili olarak pek çok araştırma ve inceleme makalesi kaleme alınmıştır. Bunlardan en bilinenleri için bk. (Sönmez ve Akıncı, 2022, ss. 718-737; Akıncı, 2012, ss. 361-376; Bertucci, 2007, ss. 28-38).

⁸ Derslere katılım şartlarından en belirgin olanı, öğrencinin en az ilkokul ikinci sınıfta olmasıdır. Bunun sebebi, öğrencinin bulunduğu ülkenin dilinde okuma-yazma becerisini kazanmış olmasının, dil gelişimi açısından ön planda tutulmasıdır.

harmanlanmasıyla azami 25 kişiden oluşmaktaydı. Ev ödevi verilmesi kesinlikle yasak olan derslerin teftişi ve düzenlenmesi, Fransa Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yapılmaktaydı. 78323 numaralı ve 22/09/1978 tarihli antlaşma metninde, “Türk makamları, kendi ülkelerinden gelen çocukların Türkçeyi, Yaşayan Diller (*Langue Vivant-LV1*) dersi olarak ortaokul 1. sınıfta (6e) seçmelerini istemektedir” ifadesi yer almaktadır (Inspection générale de l'éducation nationale, 2006).

16 Mayıs 1979 tarihinde ELCO programı kapsamında görevlendirilen öğretmenlerin izleme ve teftişi, Fransız Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde akademi müfettişliği bünyesindeki ELCO müfettişliğine bağlıdır. Söz konusu kursların açılması sorumluluğu akademi müfettişine verilmiş ve doğrudan paydaşları olarak okul müdürlerinden, öğretmenlerden, göç veren ülkelerin konsoloslarından ve/veya temsilcilerinden oluşan komisyon başkanlığında görevlendirilmesi kararı alınmıştır. Akademi tarafından seçilen iki kişi, Nisan ve Mayıs aylarında bir rapor hazırlamak ve bir sonraki eğitim-öğretim yılının düzenlenmesini yapmakla sorumludur. Ayrıca söz konusu düzenlemede “normal ders saati içinde” (*cours intégrés*) yeterli öğrencinin bir araya gelememesi halinde öğretimin akşam saatlerinde, çarşamba ve cumartesi günleri de öğleden sonra yapılmasına karar verilmiştir.

13 Nisan 1983 tarihli ve 83-165 sayılı Türkiye tarafından verilen notada söz konusu derslerin okul sistemi tarafından yetersiz şekilde entegre edilmesinden kaynaklanan güçlüklerin dikkate alınması istenmektedir. Söz konusu belgede akademi müfettişlerinden organizasyon, derslerin kontrolü ve öğretmenlerin atanmasına dikkat edilmesinin altı çizilmektedir. ELCO dersleri ister ders saatleri içinde ister ders saatleri dışında gerçekleştirilsin, okul etkinliği olarak kabul edilmekte ve meslek yüksekokullarından ve liselerde ailelere sunulan seçmeli derslere dahil edilebileceği belirtilmekteydi. Söz konusu kararın daha çok denetleme ve düzenleme konularında hassas olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Buna göre ELCO öğretmenlerinin Fransız Eğitim Bakanlığı bünyesinde eğitimlere katılmasına, öğretmenlerin yürüttüğü ders program içeriklerinin ve yürütme şekillerinin akademi müfettişleri tarafından kontrol edilmesine, öğrencilerin ders sonuçlarının okul karnelerinde belirtilmesine karar verilmiştir (Ministère de l'Éducation Nationale, 1983, ss. 65-67).

Antlaşmanın diğer tarafına bakıldığında, “Türk kültürünün yurtdışında tanıtılması, yayılması ve korunması, yurtdışındaki yurttaşlarımız ve soydaşlarımızın kültürel bağlarının korunması, güçlendirilmesi” amacıyla (*Resmî Gazete*, 2003) ELCO dersleri, Bakanlıklar arası Ortak Kültür Komisyonu (BAOKK)⁹ tarafından toplam beş yıllığına görevlendirilen öğretmenler tarafından yürütülmektedir. Öğretmenler, görevlendirildikleri ülkelerde hem bağlı buldukları Türkiye Cumhuriyeti diplomatik temsilciliklerinin eğitim ataşeliklerine veya müşavirliklerine bağlı olarak hem de Fransız Akademi Müfettişliğiyle iş birliği hâlinde ve müfettişlerin denetimine açık bir şekilde çalışmaktadırlar. Öte yandan görevlendirilen öğretmenler, Türkçe öğretiminin yanında kültürel öğelerin aktarılmasında büyük bir rol oynamaktadırlar. Dersler, ilkokul 2, 3, 4 ve 5 sınıflar (CE1-CE2-CM1-CM2) ile ortaokullarda verilmektedir. Söz konusu derslerin açılabilmesi için her eğitim-öğretim yılı başında dağıtılan kayıt formlarının öğrenci velileri tarafından okul idarelerine ulaştırılması ve toplamda en az 12 öğrencinin olması gerekmektedir.

Çoğunluğu Türk kökenli göçmen çocukların katılımıyla gerçekleştirilen derslerde Türkçe okuma-yazma çalışmalarının yanı sıra Türk kültürü, tarihi ve coğrafyası hakkında bilgi verilmektedir (Akıncı, 1996, s. 16). Öğretmenler, öğretim materyali olarak Türkiye’den temin ettikleri ya da kendi imkanlarıyla hazırladıkları malzemeleri kullanmaktadır. Bu durum, derslerin içerik olarak farklılık göstermesine ve standart bir öğretim programı izlenmesine engel olmaktadır. Ayrıca kimi zaman seçilen içeriklerin, öğrencilerin içinde buldukları kültürden uzak veya öğrencilerin hazır bulunuşluğuna uygun olmayan konular olması, derslerin çekiciliğini azaltmaktaydı (Akıncı, 2007, s. 10). Zaman içinde bu sorunun üstesinden gelinmesi adına Talim Terbiye Kurulu tarafından çeşitli adımlar atılarak çeşitli seviye ve ortak kazanımlarla Türkçe ve Türk Kültürü ders kitapları basılmıştır (MEB, 2018).

Öğretmenlerin derslerin işlenişi hususunda karşılaştıkları sorunların başında eğitim-öğretimin gerçekleştirileceği fiziki alanlarla ilgili sorunlar gelmektedir. Buna göre öğretmenlerin eğitim-öğretimi gerçekleştireceği fiziki ortamların garanti altına alınmış olmasının yanında okulun şartlarının elvermesi halinde kütüphane kullanımına da izin verileceği ifade edilmektedir. Aynı zamanda örgün öğretim saatleri dışında gerçekleştirilen derslerin yürütülmesi esnasında karşılaşılan muhtemel sorunların varlığına da işaret edilmektedir. Buna göre okul ve sınıf anahtarlarının temini, sıhhi malzeme ve acil durumlarda kullanılacak

⁹ (BAOKK), Bakanlıklararası ortak kültür komisyonunun çalışma esas ve usulleri ile bu komisyon tarafından yurt dışında görevlendirilecek personelin nitelikleri ile hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesine ilişkin karar (bk. *Resmî Gazete*, 2003, Karar sayısı 5/6/2003-2003/5753).

telefon ve bilhassa kışın ısınma gibi sorunların varlığı kabul edilmektedir (Inspection générale de l'éducation nationale, 2006).

Ancak zaman içinde değişen koşullar gereği, göçmen ailelerin Fransız kültürüne daha fazla entegre hale gelmesi gibi sosyolojik sebepler doğrultusunda ELCO derslerinin yapısında da bazı değişiklikler yapılması yoluna gidilmiştir. 2013 yılında Fransız Eğitim Bakanlığı ELCO derslerinin *orijin* yani uyruk gözetmeksizin tüm öğrencilere açılması kararını almıştır. Bir süre sonra okul saatleri içinde (*intégré*) yapılan derslerin, ders saatleri dışına (*différé*) çekilmesine karar verilmiştir. Lakin ELCO'dan EILE'e geçiş, tam olarak 2016 yılından itibaren başlamıştır (Dervişoğlu, 2017, ss. 56-57).

Bu geçiş süreci, her iki ülke temsilcilikleri arasında uzun süren müzakereleri de beraberinde getirmiştir. Türkiye ile 19 Şubat 2021 senesinde imzalanarak yürürlüğe giren EILE Antlaşmasının maddelerine tek tek bakıldığında genel olarak ELCO Antlaşmasının temel ilkelerinin baz alındığı görülmektedir. Ancak bu antlaşmada Fransa'nın, ELCO'daki bazı prensiplerin yeniden gözden geçirilmesine dönük kararlar alınması konusunda ısrarlı olduğu da görülmektedir. Buna göre öncelikle "orijin dil ve kültür" kavramının yerine "yaşayan yabancı diller" kavramının ikame edilmesi söz konusudur. EILE-Yaşayan Yabancı Diller kapsamında Türkçe öğretimi yalnızca ilk öğretim kademesiyle ve Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçeve Metni (*Common European Framework of Reference for Languages* (CERF), 2021) dikkate alınarak A1 seviyesi ile sınırlı tutulmuştur. Ayrıca derslerin 2 ile 5. sınıflar arasındaki öğrencileri kapsamına yani ortaokulların programdan çıkarılmasına karar verilmiştir. Dolayısıyla ELCO Antlaşması, eğitim-öğretimin sonraki aşamalarında da öğrencilerin dil öğretimini desteklerken EILE programında yaşayan dillerin öğretilmesi hedeflenmiş olsa da dil öğretiminin devamlılığı, aile ve öğrencilere bırakılmıştır. Öte yandan, son yıllarda her ne kadar söz konusu derslere katılan öğrencilerin Türkçe beceri seviyesinde yer yer farklılıklar gözlenmiş olsa da A1 seviyesinin bu kademe öğrencilerin pek çoğu için oldukça yetersiz olduğu düşünülmektedir. Burada bu seviyenin belirlenmesinde daha önce yürürlükte olan ELCO Antlaşması çerçevesinde Arapça eğitim veren Cezayir kökenli öğretmenlerin özellikle Arapça becerileri çocuklara kazandırma konusunda zorluk yaşadığı konusunda düşünülen notun dikkate alındığı düşünülebilir (Inspection générale de l'éducation nationale, 2006). Diğer yandan EILE dersleri boyunca yılda iki kez öğrencilere ders kazanımlarını gösteren karne ile eğitim-öğretim sonunda 5. sınıf öğrencilerine verilen A1 sertifikası uygulamaları, EILE derslerinin Fransız eğitim sistemine entegre edilmeye çalışıldığının bir göstergesidir.

Dahası, her ne kadar antlaşmanın yapıldığı ilk yıllarda hemen hemen hiç Fransızca bilmeyen öğretmenlerin görevlendirilmiş olması kimi sorunlara sebep olmuşsa da zaman içinde Türkçe öğretiminde özellikle Fransız Dil ve Edebiyatı ile Fransızca bölümlerden mezun öğretmenlerin görevlendirilmesine özen gösterilmiştir.

Bu durum, öğretmenlerin yaşadıkları dil sorunlarının büyük oranda aşılmasını sağlamıştır (Yediyıldız, 2018, ss. 14, 20). EILE ile öğretmenlerin Fransızca dil becerilerindeki yetersizliğin önüne geçmek için Fransa tarafından DELF/B2 sertifikası zorunluluğu getirilmiştir. Bu koşul, her ne kadar öğretmenlerin belge sağlaması konusunda başlangıçta zorlu bir süreç oluştursa da Türk öğretmenlerin Fransız makamlarla ve meslektaşlarıyla aktif iletişim halinde olmasının önünü açan oldukça önemli bir adım olduğu da bir gerçektir (Sönmez, 2022, s. 73). Ayrıca EILE kapsamında okulların pedagojik ekibinde yer alan öğretmenler, dönemlik öğretmen toplantılarına ve Fransız Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen hizmet içi mesleki eğitim kurslarına da katılabilmektedirler.

ELCO Antlaşmasından EILE Antlaşmasına geçiş süreci sonunda antlaşmanın adındaki değişimin ders içeriklerine nasıl yansıtacağı konusunda belirsizlik bulunmaktadır. Keza dil öğretiminin doğal bir parçası ve asli unsurlarından biri olan “kültür” aktarımının, derslerin içeriklerinden çıkarılması ve/veya kısmi olarak azaltılması gündeme gelmiştir. Dünyaca ünlü filolog Wilhelm von Humboldt, bir halkın dilinin yapısı ile ruhani özelliklerinin birbirinden ayrılmaz şekilde iç içe geçmiş olduğunu belirtir. Bu birbirinden ayrılmazlık, adeta birbirinin varlığını zorunlu kılmakta ve “bunlardan biri verilse diğerini ondan bütünüyle çıkarsanabilir” hâle getirmektedir (Humboldt, 1988, s. 46)¹⁰. Bu çerçevede hem akademi müfettişliği bünyesinde gerçekleşen hizmet içi eğitimlerdeki içerikler hem de müfettişlerin yaptıkları sınıf teftişlerindeki tutumlar, ders içeriğinden kültürel öğelerin arındırılmasının imkânsız olduğu yönündeki savı desteklemektedir. Dahası, EILE kapsamında eğitim öğretim dönemi boyunca iki kez verilen öğrenci karnelerinde (*Synthèse des Acquis*) yer alan “Dilin bazı kültürel yönlerini bilir” ifadesiyle öğretmenlerden öğrencinin söz konusu dildeki kültürel kazanımının değerlendirilmesi istenmektedir.

Fransa özelinde Türkçe kazanımı ve kültür aktarımı konusunda çok çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar genel olarak alandan toplanan verilerin istatistiki değerlendirmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre Fransa’ya Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı aracılığıyla Bakanlıklar Arası Ortak Kültür Komisyonu (BAOKK) tarafından gönderilen öğretmenlerin hemen tamamına yakınının kültürel öğelerin dil kazanımındaki önemini kabul etmiş olmasına rağmen bu öğelerin kullanımı konusunda yeterince destekleyici bir eğitim programı yürütememekten ve standart ders kitabı kaynaklarının eksikliğinden şikâyet ettikleri görülmektedir. Öğretmenlerin derslerini gerçekleştirdikleri fiziksel ortamların, kültürel aktarım araçlarının kurulması ve kullanılması için uygun olmaması da diğer etkenlerden biridir. Öte yandan

¹⁰ Dil kazanımında kültürün rolü ve önemi konusunda alanında pek çok çalışma yapılmıştır. Bu konuda ayrıca bk. (Lessard-Clouston, 2016; Risager, 2011; Tollefson, 2011; Wintergerst ve McVeigh, 2011; Robinson-Stuart ve Nocon, 1996; Tomasello, Kruger ve Ratner, 1993; Cummins, 1977; Rivers, 1981).

derslerin A1 seviyesinde verilmesi şartının getirilmesi de bu aktarımın yeterince yapılmasının önündeki engeller arasında görülmektedir (Gülden, 2023, ss. 556-559).

İki dilli bireylerin dil kazanımı sürecindeki hedeflerin Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçeve Metni (CEFR, 2021) dikkate alınarak belli bir standarda kavuşturulması hedeflenmiş olsa da söz konusu azınlıkların sayısı ve çeşitliliği başta olmak üzere ülkelerin sahip olduğu eğitim anlayışı, eğitim sistemi, kültürel öğeler ve ekonomik unsurlar bu sürecin başlıca unsurlarıdır (Gülden, 2023, s. 553). Fransa'daki Türkçe ve ülkede yaşayan diğer azınlıkların “anadilleri”nin öğretimi sürecinde bu unsurların işleyişi ve etkisi, yoğunlukla görülmektedir.

Sonuç

Son yıllarda özellikle çift dillilik ve yabancı dil olarak Türkçe öğretimi konularında yapılan araştırmalar, belli başlı problemler etrafında ele alınmaktadır. Özellikle işçi göçlerinden sonra Avrupa ülkelerinde yerleşik hâle gelen Türk kökenli çocukların, Türkçe öğrenmeye karşı olan tutumları, yaşanan zorluklar, dil öğrenme sürecini olumlu/olumsuz etkileyen etkenler; temel problematikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Alanda yapılan ve özellikle çift dilliliğin yapısını ele alan bu çalışmaların önemi ve yeri elbette tartışılmaz bir gerçektir. Bunun yanında Fransa özelinde Türkçe öğretiminin tarihsel bağlamı ile imzalanan ikili antlaşmaların içeriği dikkate alındığında, günümüzde yapılan protokollerin ve açılan derslerin temelini 1952 yılında imzalanan Kültür Antlaşması ile 1968'de imzalanan Teknik ve Bilimsel İş birliği Antlaşmaları ve bu antlaşmaların içinde yer alan “karşılıklık” ilkesinin oluşturduğu görülmektedir. Bir bütün olarak ele alındığında Fransa'nın Türkiye'de Fransızca eğitim veren kurumlarını ve bu kurumlara yönelik eğitim personeli istihdam etme ve görevlendirmelerine mukabil olarak Türkiye'nin Fransa'da Türkçe eğitim veren kurumlar ve eğitim personeli görevlendirmelerini, her ne kadar teferruatta bazı farklılıklar olsa da, bu antlaşmalar çerçevesinde mütakabiliyet perspektifinden değerlendirmek gerektiği anlaşılmaktadır. Bu sebeple bu tarihsel bağlamın yeniden anlaşılması gerekmektedir. Her iki ülke de söz konusu antlaşmalar çerçevesinde akit imzaladığı ülkede eğitim ve kültür kurumu açmaya ve faaliyetlerini yürütmeye, bilimsel araştırma ve iş birliği için alan uzmanı yetiştirmeye önem vermiştir. Fransa, Frankofon kültürün etkinliğinin devam ettirilmesi ve yaygınlaşması amacıyla Türkiye'de *Fransız Kültür Merkezleri* (L'Institute Culture Français) ile Fransızca eğitim veren okulların açılmasını sağlamıştır. Öte yandan söz konusu ikili antlaşmalar neticesinde, Fransa'da Türkoloji bölümlerinin açılmasına, araştırma enstitülerinin kurulmasına ve derslerin yürütülmesine de devam edilmiştir. Türkçe ve Fransızca alanında her iki ülkenin diğer ülkeye temin ettiği eğitim personelinin bürokratik atama ve görevlendirme süreçlerinin de bazı noktalarda benzerlik gösterdiği, benzeri bürokratik ve diplomatik temsilcilikler marifetiyle yürütüldüğü ileri sürülebilir.

Sonuç olarak 1978’de ELCO adıyla yürürlüğe giren 2020 senesinden itibaren ise ismi EILE olarak değişen ikili protokolle Türkçe dersleri, Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı adına Paris, Strazburg, Lyon, Bordo ve Nant Eğitim Ataşeliklerinde görevli öğretmenler tarafından yapılmaktadır. Türkçe dersleriyle ilkökul kademesindeki öğrencilerin miras dillerinde okuma-yazma becerisinin gelişip yetkinleşebilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca Türkiye Maarif Vakfı ve Yunus Emre Enstitüleri ile yurtdışında Türk kültürü ve diline karşı hassasiyetin oluşması ve korunması planlanmaktadır.

Kaynakça

- Akıncı, M. A. (1996). Les pratiques langagières chez les immigrés turcs en France. *Écarts d’identité*, 76, 14-17.
- Akıncı, M. A. (2007). Fransa’da Türkçe Ana Dili Eğitimi ve İki Dilli Türk Çocuklarının Dil Becerileri. II. *Avrupa Türk Dili Bilgi Şöleni*, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, 12.01.2024 tarihinde https://turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/mehmet_ali_akinci_fransada_turkce_ana_dili_egitimi.pdf adresinden erişildi.
- Akıncı, M. A. (2012). Ben zaten Türkçe biliyorum, Türkçe derslerine niye gideyim ki? Fransa’da Türkçe’nin Öğretilmesinde Son Durum. *Dünya Türk Forumu, Türk Konseyi, Türk Diasporası ve Sosyoekonomik İşbirliği*, TASAM yayınları, Türk Dünyası Serisi 1, 361-376.
- Akıncı, M. A. (2018). Fransa’daki Türk Toplumunun Türkçe ile İlişkisi. *Perspektif*, 23 (270), 30-35. <https://hal.science/hal-02367261/document>
- Aksu, M. ve Özdemir, M. (2020). Fransa’da Yaşayan Türk İki Dilli İlkökul Öğrencilerinin Dil Seçimi ve Konuşma Kaygıları. *International Journal of Teaching Turkish as a Foreign Language*, C. 3, S. 2, 1-25.
- Aytürk, İ. (2017). The Flagship Institution of Cold War Turcology: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1961-1980, *European Journal of Turkish Studies*, 24, 1-21. URL: <http://journals.openedition.org/ejts/5517>
- Bacqué-Grammont, J. L. (t.y.). Historique de l’IFEA 1929-1989. *Institut Français d’Études Anatoliennes*. 17.01.2024 tarihinde https://www.ifea-istanbul.net/index.php/fr/?option=com_content&view=article&id=902:chauvel-brian&catid=171&Itemid=187#:~:text=Cet%20Institut%20s%27établit%20dans,de%20l%27Académie%20de%20Paris adresinden erişildi.
- Bacqué-Grammont, J. L. (1990). L’Institut Français d’Études Anatoliennes. *Publications de l’Institut Français d’Études Anatoliennes*, 4, 50-70.
- Bazin, L. (1970). Les Activités Turcologiques en France. *Turcica*, (2), 159-164.
- Bazin, L. (1973). Les Études Turques. *Journal Asiatique*, CCLXI(1-4), 135-143.

- Bazin, L. (1988). Fransız Türkolojisinin Tarihine Bir Bakış. *Türklük Araştırmaları Dergisi*, (4), 19-34.
- Bertucci, M. M. (2007). L'enseignement des langues et cultures d'origine: Incertitudes de statut et ambigüité des missions. *Le français aujourd'hui*, 3(158), 28-38.
- Bruna, A. (2008). La France, les Français face à la Turquie Autour de l'accord d'Angora du 20 octobre 1921. *Bulletin de l'Institut Pierre Renouvin*, 27(1), 27-41.
- Catalogue des Formations. (2023-2024). Aix MArseille Université. 17.01.2024 tarihinde <https://formations.univ-amu.fr/fr/licence/3HLE> adresinden erişildi.
- Centre d'études turques, ottomanes, balkaniques et centreasiatiques-CETOBac. (t.y.). *L'École des Hautes Etudes en Sciences Sociales*. 17.01.2024 tarihinde <https://www.ehess.fr/fr/centre-detudes-turques-ottomanes-balkaniques-et-centrasiatiques-cetobac> adresinden erişildi.
- Clarke, D. (2020). Cultural Diplomacy. *Oxford Research Encyclopedias: International Studies*. Oxford University Press.
- CNED (t.y.), *L'histoire du Cned* 15.01.2024 tarihinde <https://www.cned.fr/l-histoire-du-cned> adresinden erişildi.
- Common European Framework of Reference for Languages (CERF). 05.01.2024 tarihinde https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/04144518_CEFR_TR.pdf adresinden erişildi.
- Cummins, J. (1977). Cognitive factors associated with the attainment of intermediate levels of bilingual skills. *The Modern Language Journal*, 61(1/2), 3-12.
- Çakır, M. ve Yıldız, C. (2016). Almanya'daki Türk Öğretmenlerin Türkçe ve Türk Kültürü Dersine İlişkin Görüşleri. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 4(3), 217-257.
- Demirkan, M. ve Akgün, A. (2017). Kültür(süz)leşme ve Dil Erozyonu Sorunsalı: Fransa'daki Türklerin Entegrasyon ve Dilsel Kimlik Profilleri. *Turkophone*, 4(1), 62-75.
- Département d'études turques Université de Strasbourg (t.y.). *L'enseignement du turc à l'Université de Strasbourg*. 10.01.2024 tarihinde <https://etudes-turques.unistra.fr/departement/historique> adresinden erişildi.
- Dervişoğlu, G. (2017). *L'enseignement de la langue et culture d'origine turque en Alsace depuis 2013: quel dispositif, quel nouveau public?* (Basılmamış Doktora Tezi). Strasbourg Üniversitesi, Strasbourg. 11.12.2023 tarihinde https://publication-theses.unistra.fr/public/theses_doctorat/2017/Dervisoglu_Gulsen_2017_ED519.pdf adresinden erişildi.
- Gülden, B. (2023). Fransa'da İki Dilli Öğrencilere Türkçe Öğreten Öğretmenlerin Dil Öğretiminde Kültürden Yararlanma Durumları. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (AUJEF)*, 7(3), 548-469.

- Hitzel, F. (1997). *Istanbul et les langues orientales*. Paris: L'Harmattan.
- Humboldt, W. (1988). *On Language* (P. Heath, Çev). Cambridge: Cambridge University Press.
- Inspection générale de l'éducation nationale, (2006). *L'enseignement de la langue et de la culture d'origine*, (Rapport à monsieur le ministre de l'Éducation nationale, de l'Enseignement supérieur et de la Recherche). 27.12.2023 tarihinde <https://www.education.gouv.fr/l-enseignement-de-la-langue-et-de-la-culture-d-origine-3458> adresinden erişildi.
- Institut National des Langues et Civilisations Orientales (t.y.). *Formations du département Eurasie*. 11.01.2024 tarihinde <http://www.inalco.fr/formations/departements-filieres-sections/eurasie/formations> adresinden erişildi.
- Institut National des Langues et Civilisations Orientales (2022). *Département Eurasie: Turc*. 11.01.2024 tarihinde http://www.inalco.fr/sites/default/files/asset/document/formation_turc_licence_llcer_2023-2024.pdf adresinden erişildi.
- Journal Officiel de la République Française*. (17 June 1952). Décret 60-948, Article 1-17.
- Journal Officiel de la République Française*. (29 Octobre 1968). Décret 92-1225. 05.01.2024 tarihinde <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000162335> adresinden erişildi.
- L'École des Hautes Études en Sciences Sociales, (t.y.). 19.01.2024 tarihinde <https://www.ehess.fr/fr/centre-d-etudes-turques-ottomanes-balkaniques-et-centrasiatiques-cetobac> adresinden erişildi.
- Lessard-Clouston, M. (2016). Twenty Years of Culture Learning and Teaching Research: A Survey with Highlights and Directions. *Northeast Conference on the Teaching of Foreign*, 77, 53-89.
- Mantran, R. (1982). Les études turques en France. *Travaux et recherches en Turquie* içinde (ss. 15-22). Peeters.
- Mantran, R. (1983). Fransa'da Türk İncelemeleri Üzerine Bir Araştırma. *Bulleten*, 47(187), 869-876.
- MEB, (2018). *Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programı (1-8 sınıflar)*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Ministère de l'Éducation Nationale. (1983). Scolarisation des enfants immigrés – Préparation de la rentrée scolaire 1983. *Migrants formation* içinde (C. 53, ss. 65-67). 03.01.2024 tarihinde https://www.persee.fr/doc/diver_0335-0894_1983_num_53_1_6195 adresinden erişildi.
- Onaran, B. (2010). Fransız Osmanlı Tarih Çalışmaları Hakkında Bir Değerlendirme. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 8(15), 301-342.

- Resmî Gazete.* (1953). Türkiye ile Fransa arasında imzalanan Kültür Antlaşmasının Onaylanması hakkında Kanun, No: 6162, madde 1-17.
- Resmî Gazete.* (1969). 13264 Sayılı Karar. ss. 20-22.
- Resmî Gazete.* (1992). 21235 Sayılı Karar.
- Resmî Gazete.* (2003). Bakanlıklararası Ortak Kültür Komisyonunun Çalışma Esas ve Usulleri ile Bu Komisyon Tarafından Yurt Dışında Görevlendirilecek Personelin Nitelikleri ile Hak ve Yükümlülüklerinin Belirlenmesine İlişkin Karar. Karar tarih ve sayısı 5/6/2003 2003/5753. 25.12.2023 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/07/20030703.htm#7> adresinden erişildi.
- Resmî Gazete.* (2021). Milletlerarası Andlaşma, Sayı: 31401, Karar sayısı 3563.
- Risager, K. (2011). The Cultural Dimensions of Language Teaching and Learning. *Language Teaching*, 44(4), 485-499. <https://doi.org/10.1017/S0261444811000280>
- Rivers, W. M. (1981). *Teaching foreign-language skills*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Robinson-Stuart, G. ve Nocon, H. (1996). Second culture acquisition: Ethnography in the foreign language classroom. *The Modern Language Journal*, 80(4), 431-449. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4781.1996.tb05463.x>
- Sönmez, H. (2022), The Use and Environments of Teaching Turkish as a Foreign Language in France. *Araştırma ve Deneyim Dergisi*, 7(2), 64-79.
- Sönmez, H. ve Akıncı, M. A. (2022). Fransa'daki İki Dilli Türk Çocuklarının Türkçe Dil Becerilerinin Gözlemlenmesi (Paris ve Normandiya Örnekleri). *Ana Dili Eğitim Dergisi*, 10(4), 718-736.
- Szurek, E. (2014). Extraversion dépendances: Les termes de l'échange culturel franco-turc de la guerre de Crimée à la guerre froide. Güneş Işıksel-Emmanuel Szurek (Ed.), *Turcs et Français: Une histoire culturelle, 1860-1960* içinde (ss. 327-352). Rennes: Presses Universitaires de Rennes.
- Tanır, E. D. (2015). Lozan Antlaşması Sonrasında Türk Basımında Fransız Okulları Sorunu (1923-1924). *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (56), 177-208.
- Tanır, E. D. (2019). Türkiye'de Laik Fransız Okulları (1919-1925). *Tarih Okulu Dergisi*, (XL), 375-400.
- Thobie, J. (2009). *Les interérêts culturels français dans l'Empire ottoman finissant. L'enseignement laïque et en partenariat* (P. Leuven, Ed.). Turcica: Paris.
- Tollefson, J. (2011). Ideology in Second Language Acquisition. E. Hinkel (Ed.), *Handbook of Research in Second Language Teaching and Learning* içinde (ss. 801-816). Routledge.

- Tomasello, M., Kruger, A. C. ve Ratner, H. H. (1993). Cultural Learning. *Behavioral and Brain Sciences*, 16(3), 495-511.
- Türkiye Maarif Vakfı, (t.y.). 10.01.2024 tarihinde <http://turkiyemaarif.org/uploads/files/TanitimKataloguTR.pdf> adresinden erişildi.
- Wintergerst, A. ve McVeigh, J. (2011). *Tips for Teaching Culture: Practical Approaches to Intercultural Communication*. Pearson Education.
- Veinstein, G. (1987). *L'histoire turque en France aujourd'hui*. Lettre d'information de l'A.F.E.M.A.M, Aix-en-Provence, 81-89.
- Veinstein, G. (2014). La turcologie avant Jean Deny la place des drogmans. G. Işıksel ve E. Szurek (Ed.), *Turcs et Français: Une histoire culturelle, 1860-1960* içinde (ss. 309-315). Rennes: Presses Universitaires de Rennes.
- Yediyıldız, M. B. (2018). *L'Enseignement du Turc en tant que Langue Étrangère en France; État des Lieux, Développement, Enjeux*. École Doctorale: Science Humaines Sociales- Perspectives européennes, Université de Strasbourg. 05.01.2024 tarihinde <https://www.theses.fr/23661102X> adresinden erişildi.
- Yunus Emre Enstitüsü, (t.y.). 10.01.2024 tarihinde <https://paris.yee.org.tr/fr/content/institut-yunus-emre> adresinden erişildi.